

De viktigaste massmedierna

Radio och TV

Det här är offlineversionen av *De viktigaste massmedierna*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/5819>

UPPSALA BILD/UPPLANSMUSEUM/DIGITALT MUSEUM (CC BY-NC-ND 4.0)

■ 1956 hade vi den första TV-sändningen i Sverige. Då var bilden svartvit. Det fanns bara en kanal att titta på och antalet sändningstimmar var några få per dag. På bilden ses en samling Uppsalabor som trängs utanför en TV-butik i staden för att se testutsändningar 1954.

Även om både **Sveriges television** (SVT) och **Sveriges radio** (SR) egentligen är fristående från staten finns ändå ett statligt inflytande.

Dessa kanaler är nämligen en del av det som kallas **public service** och de betalas av allmänheten. Statens krav på public service-kanalerna är att de ska vara *allsidiga, nyhetsrapporterande och stå i allmänhetens tjänst*. Sändningarna ska garantera att alla samhällsgrupper får sina önskemål uppfyllda och att saktighet och demokratiska värden försvaras.

Man kan säga att public service ska fungera som ett slags kvalitetsstämpel på SVT:s och SR:s programutbud.

Sedan 1 januari 2019 finansieras public service med en särskild skatt (**public service-avgift**) som betalas av alla medborgare över 18 år. Pengar går till SVT, SR och **Utbildningsradion** (UR). Därför behöver TV-kanalerna SVT1 och SVT2 samt Sveriges radios kanaler (till exempel P1, P2, P3 och P4) inte finansieras med reklamintäkter som andra, kommersiella kanaler.

TV4 var den första marknadsförda reklamfinansierade kanalen i Sverige. Den har krav på sig att i sitt programutbud även ha nyhetssändningar. Det har inte de övriga reklamfinansierade kommersiella kanalerna.

Statligt inflytande

Staten har ett inflytande över radio- och tv-kanalerna genom

- radio- och TV-lagen
- sändningstillstånd
- Myndigheten för press, radio och TV

Kommersiella kanaler

Det finns numera ett stort antal kommersiella, reklamfinansierade radio- och TV-kanaler. Dessa kanaler har som mål att locka så många tittare och lyssnare som möjligt till sina program. Höga tittar- och lyssnarsiffror innebär goda reklamintäkter. Annonserarna vill givetvis annonsera i de program som har de flesta tittarna.

De reklamfinansierade kanalerna har inte samma krav på allsidighet som public service-kanalerna.

ROGER TURESSON/DN/TT

Framtiden

I dag kan vi välja mellan mängder av kanaler, både svenska och utländska. Det finns kabel-TV och parabolantennor som gör det möjligt att se TV dygnet runt.

TV-tittandet blir också alltmer interaktivt, det vill säga att vi själva kan styra utbud och användning – beställa hem filmer, spara och redigera olika program som visas, visa semesterbilder eller film via TV:n med mera.

Du kan själv via datorn skapa nya bilder och filmsekvenser med utgångspunkt från TV, filmer och DVD, och nya användningsmöjligheter kommer ständigt med nya TV-modeller.

Ord och begrepp

Ordlista: De viktigaste massmedierna

Opertiskhet är detsamma som saklighet, objektivitet, att inte välja sida.

Public service är ett system där ett företag på uppdrag av staten har ansvar för radioprogrammen och TV-programmen i landet, 'i allmänhetens tjänst'.

Kommersiell är något som handlar om att göra affärer och att tjäna pengar.

Yttrandefrihet är rätten att få framföra sina åsikter offentligt utan att någon lägger sig i.

Dagstidning är en tidning som ges ut regelbundet varje dag.

Kvällstidning är en tidning som ges ut varje dag och som säljs i lösnummer och är inriktad på sensationella nyheter, bilder, sport och nöjen.

Lösnummer är tidningsexemplar som säljs separat och alltså inte ingår i en prenumeration.

Ledare är en artikel i en tidning eller tidskrift som säger vad tidningen tycker om något.

Tryckfrihet är rätten att säga vad man vill i en tryckt skrift.

Propaganda innebär att man försöker påverka människor att tänka, tycka och göra på ett visst sätt.

Källkritik är att noggrant granska texter, bilder och andra källor.

Tidningar

Sverige tillhör världens mest tidningsläsande länder. Detta har flera orsaker.

Vi har till exempel en lång tradition av **yttrandefrihet** i vårt land. Vi får fritt uttrycka våra åsikter och också framföra detta i pressen. Därför har tidningar kunnat startas utan politiska hinder.

■ Tidningen Aftonbladets första nummer kom ut 6 december 1830. Längst till höger förstasidan på samma tidning 31 maj 2009.

Dagstidningar

Med dagstidningar menas vanligen nyhetstidningar som Stockholmstidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet samt Göteborgs-Posten och Malmöbaserade Sydsvenskan.

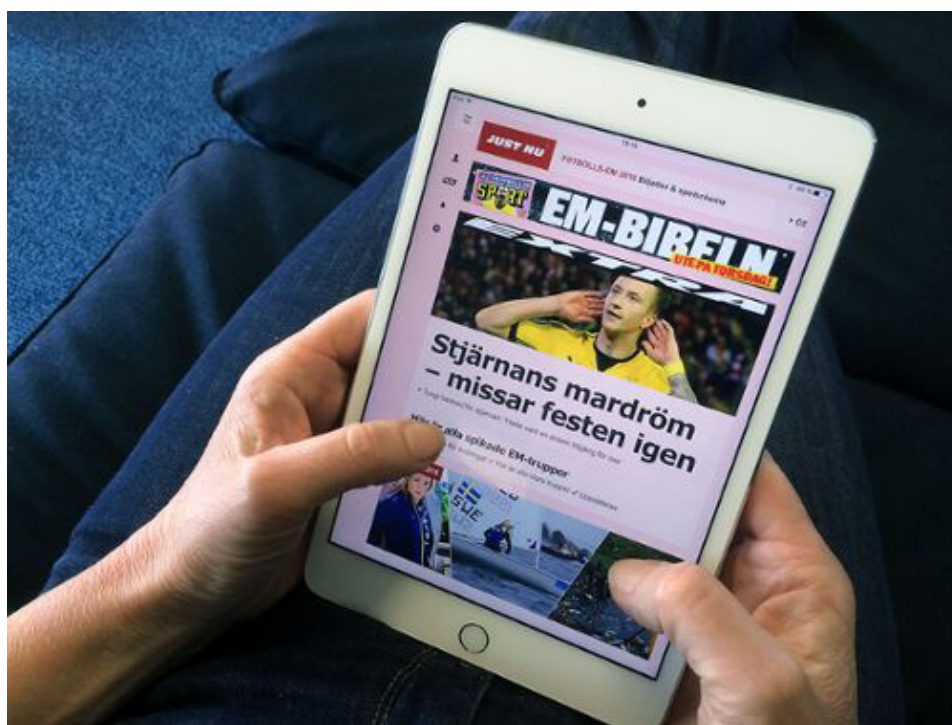
Även de så kallade kvällstidningarna som Aftonbladet och Expressen är dagstidningar, även om de har en lite annan inriktning.

Utöver de stora, ibland rikstäckande dagstidningarna finns det ett stort antal lokaltidningar som bara kommer ut i ett mindre område i landet. Exempel på landsortstidningar är Nerikes Allehanda, Dala-Demokraten och Östgöta Correspondenten.

Gratistidningar är konkurrenter till de vanliga dagstidningarna. En stor del av dagstidningarna kan även läsas via internet, vilket inte minst unga läsare utnyttjar.

Dagstidningarna är beroende av annonser, prenumerationer och ett effektivt utdelningssystem för att kunna behålla sina läsare/prenumeranter.

Kvällstidningarna säljs som lösnummer men har också annonsintäkter.

NATIONALENCYKLOPEDIN

- Läsplattan är ett alternativ till den vanliga dagstidningen.

Innehåll

För att locka läsaren placeras de hetaste nyheterna på tidningens **löpsedel** och förstasida, gärna med stora bilder och dramatiska rubriker.

En dagstidning innehåller en stor mängd information inom så gott som alla områden. **Ledarsida**, kultur- och nöjessidor, utrikessidor, lokalsidor, sportsidor, ekonomisidor, familjesidor, serier, väder och radio- och TV-tablåer med mera.

TT

- Dramatiska händelser presenteras på löpsedlarna och slås upp med stora rubriker.

Presstöd

Under 1900-talet startades många dagstidningar, ofta små lokala tidningar. På så vis fick en ort ofta två tidningar. De representerade dessutom ofta var sin politisk inriktning, i regel en borgerlig och en socialdemokratisk.

Tidningarna konkurrerade med varandra om läsarna, men de konkurrerade även om annonsörerna som var viktiga för tidningens inkomster. Ofta fick då den minsta av de två tidningarna ekonomiska svårigheter. Staten införde därför på 1980-talet **presstödet** för att tidningar med olika politiska partisympatier skulle kunna leva kvar.

Det är givetvis viktigt i en demokrati att olika åsikter kommer till tals i samhället.

Lagar och etik

Sverige har en lång tradition av **tryckfrihet**, som bland annat gör det möjligt för pressen att granska makthavarna, något som är mycket viktigt i en demokrati.

Sverige var först i världen att stifta en grundlag för tryckfrihet. Den första **tryckfrihetsförordningen** kom till redan 1766. Den nu gällande tryckfrihetsförordningen tillkom 1949 och beskriver den svenska yttrandefriheten i tryckta medier. Den tillåter oss att skriva och ha åsikter om det mesta. Men det

finns begränsningar. Det är till exempel inte tillåtet att förtala eller förolämpa någon eller att sprida rasistisk propaganda. Tryckfriheten gäller inte heller spridandet av barnpornografi.

Yttrandefrihetsgrundlagen gäller medier som radio, TV, film och webbplatser på internet. Lagen bygger på samma principer som tryckfrihetsgrundlagen.

Pressetiska regler är regler som journalister och arbetsgivare kommit överens om och som finns samlade i skriften *Spelregler för press, radio, TV*. Journalister ska ge korrekta nyheter, ge utrymme för olika åsikter, använda bilder så att de uttrycker sanningen och inte är tillrättlagda. De ska skydda privatpersoner och deras privatliv om det inte finns starka skäl att publicera till exempel namnet på en dömd brottsling.

PO (Allmänhetens Pressombudsman) och **Pressens Opinionsnämnd** (PON) tar upp brott mot de pressetiska reglerna som bör gälla som god sed för journalisterna.

Internet

Internet används för att distribuera många olika typer av medieinnehåll: tidningar, e-böcker, radio, TV, film, musik med mera.

Internet ger också vem som helst möjlighet att sprida information och budskap, bland annat via personliga hemsidor, bloggar och sociala medier som Facebook, Twitter och YouTube.

Genom internet är tillgången till information bättre än någonsin. Men den digitaliserade världen har också en del negativa sidor. Det kan vara svårt att avgöra vad som egentligen är trovärdigt och sant av det som står på nätet, även för någon som är van vid källkritik.

Dessutom har mobbning och kränkningar på nätet blivit ett växande problem. Många föräldrar och andra vuxna är också bekymrade över den stora mängden porr och våld som förekommer på internet och hur detta påverkar barn och unga.

IPRED-lagen

Denna lag tillåter branschorganisationer att skaffa information om IP-adresser som misstänks för olaglig fildelning. Personen som innehar **IP-adresser** kan då ställas inför rätta för fildelningsbrott.

IPRED betyder International Property Rights Enforcement Directive.

Många var och är starkt kritiska till IPRED-lagen, som kan innebära att en persons **integritet** kränks.

Källkritik på nätet

Vi människor har en stark tilltro till det skrivna ordet. Vi vill gärna uppfatta det skrivna som fakta, som sanning, särskilt om det presenteras så att det ser trovärdigt ut. Men man måste vara kritisk inför den information som sprids i olika medier. Det gäller i synnerhet på nätet där vem som helst kan sprida vilken information som helst, även om den kanske är medvetet snedvriden eller direkt falsk.

Det är alltså viktigt att veta att vem som helst kan lägga ut webbsidor och i princip skriva vad som helst.

Det finns odemokratiska grupper som använder Internet för att föra ut sin **propaganda**. Deras hemsidor ser i regel proffsiga och seriösa ut så att informationen ska uppfattas som trovärdig.

Men internet är samtidigt en fantastisk informationskälla med seriös och lättåtkomlig information. Det viktiga är att kunna bedöma vilken information som är sann och användbar i det enorma informationsflödet.

Tips

Länkskafferiet och skolbibliotekens webbplatser granskar länkar och rekommenderar länkar med pålitlig information.

www.länkskafferiet.org

www.skolbibliotek.se

AFTONBLADET Start Sport Nöje ▶ TV Ledare Kultur A till Ö 🔍

SENASTE NYTT

183 får gå från SSAB
09:59

Här är risken störst att
drabbas av hudcancer
09:21

Aggressiv kvinna med
spade på tåg 07:57

Kaos i Göteborg –
stopp i tåg- och
vägtrafik 07:26

En trist man utan idéer
– men ärlig 06:37

Anställda och
volontärer vittnar om
trakasserier 06:13

Startsidan / Nyheter 2010-10-22

Falska SMS sprids bland ungdomar

Polisen: De kommer inte från oss

Efter den senaste tidens skjutningar i Malmö cirkulerar det nu mass-SMS bland stadens ungdomar som sägs vara från polisen.

**Budskapet: En mördare går lös – håll dig inomhus.
– Det är inte polisen som ligger bakom SMS:en, säger
Börje Sjöholm, som leder utredningen.**

AFTONBLADET

Källkritiska tips

- Vem står bakom webbsidan/informationen? Är det en myndighet, företag eller en privatperson? Kan du lita på källan? Är den seriös?
- Finns det källhänvisningar? Fungerar länkarna?
- Varför har man gjort webbsidan/skrivit informationen? För att informera, presentera fakta, föra fram en åsikt, sälja något, rekommendera något eller underhålla? Om informationen vill föra fram en åsikt, sälja något, rekommendera något är informationen givetvis färgad och säger inte hela sanningen. Det är alltså viktigt att känna till vilket syfte informationen har för att kunna bedöma hur seriös den är och om man kan lita på den.
- Jämför informationen med andra webbsidor, uppslagsverk med mera. Om informationen är lika på olika webbsidor och källor är sannolikheten stor för att informationen är korrekt.

Etik och försiktighet

Den frihet som Internet ger användarna kräver också **etik** och **moral**.

Man är normalt anonym på nätet – ingen behöver veta vem du är. En god regel är därför att bete sig på nätet som man skulle göra i det verkliga livet.

Det är till exempel aldrig schysst att lägga ut bilder eller filmer på andra utan att fråga om lov. Det är inte heller tillåtet att lägga ut information och bilder på till exempel en före detta pojkvän eller flickvän med syfte att förtala eller förolämpa honom eller henne.

För att inte utsätta dig för risken att bli trakasserad ska du vara försiktig med att lägga ut personlig information på nätet.

Sociala medier

Sociala medier är digitala mötesplatser på Internet, till exempel Facebook, Twitter och bloggar. Även material och innehåll som skapas av användarna själva, exempelvis texter, bilder, musik och filmsnuttar, ingår under begreppet sociala medier.

De sociala medierna skapas av användarna till skillnad från traditionella medier, som tidningar och TV, som produceras av professionella journalister.

Sociala medier ger varje användare en möjlighet att göra sin röst hörd i många sammanhang. Människor kan snabbt utbyta tankar och ta del av åsikter och trender. Som konsument kan du få rekommendationer eller varningar för vissa produkter, sajter eller företag. Bloggar och diskussionsforum är plattformar där man kan diskutera olika frågor – både konsumentfrågor och samhällsfrågor.

Att sociala medier har en politisk sprängkraft visades inte minst under den **arabiska våren** 2011. Genom sociala medier kan man snabbt engagera människor i samhällsfrågor. Här erbjuds ett forum där vanliga medborgare kan göra sin röst hörd och även påverka politiska beslut. Politiker är medvetna om denna kraft och många möter därför människor på nätet med egna bloggar och konton på Facebook, Twitter och Instagram.

Mobiltelefonen

Dagens mobiltelefoner fungerar på många sätt som en dator. Förutom att ringa kan man skicka SMS och MMS, spela spel och musik, ta bilder och filmer, se på TV, surfa på nätet, sända e-post och chatta.

Samma etiska och källkritiska regler gäller för mobilen som för datorn och internet.

TWIN DESIGN/SHUTTERSTOCK

■ Den smarta mobilen är en dator i din hand.

Sammanfattning

De viktigaste massmedierna

- Sveriges Television (SVT) och Sveriges Radio (SR) finansieras med avgifter och staten har visst inflytande över kanalerna.
- De ska vara allsidiga, nyhetsrapporterande och stå i allmänhetens tjänst, vilket kallas *public service*.
- De reklamfinansierade kanalerna har inte samma krav på allsidighet som public service-kanalerna.
- Med dagstidning menas nyhetstidningar, både stora och mindre, lokala tidningar.
- Kvällstidningar säljs i lösnummer och är mer inriktade på sensationella nyheter.
- Numera läser många nyheter på internet i stället för i en papperstidning.
- För att tidningar med olika politisk inriktning ska leva kvar finns statligt presstöd.
- Vad som får skrivas i tidningar och sägas i radio och TV regleras i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.
- De pressetiska reglerna är journalisternas och medieföretagens egna regler.
- Internet och sociala medier ger fantastiska möjligheter för människor att uttrycka sig men innebär också många problem.
- För att inte riskera att bli lurad är det viktigt att lära sig källkritik och det gäller inte minst på nätet.

Det här är offlineversionen av *De viktigaste massmedierna*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/5819>